

ANAYASAMIZIN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER

Yazan: Prof Dr. A. Selçuk ÖZÇELİK

1 — Bundan önceki yazımızda (1), Anayasanın yorumlanması konusuna temas etmiş, onun yalnız bir açıdan yorumlanamayacağını, böyle bir yorumun Anayasaya ters düşebileceğini, hürriyetten başka daha bazı ilkelerin de Anayasanın temelinde bulunduğunu, bütün bunların birlikte nazara alınması gerektiğini belirtmiş ve bu arada temel ilkelere Devlet'in güvenliği ve onunla ilgili prensipler ile Millî Hâkimiyet, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı esaslarını ve bunların Anayasamıza ne şekilde yansıdığını belirtmeye çalışmıştık.

2 — Bu yazımızda Anayasamızın üzerine bina edildiği diğer temel ilkelere bahsetmek istiyoruz.

Böylelikle Anayasanın herhangi bir hükmünün veya maddesinin yorumunda nazara alınması gereken esasları tebarüz ettirmeyi arzuluyoruz.

3 — Anayasa'mızın dayandığı önemli ilkelere biri de, «Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» prensipidir. Bu ilke, Başlangıç kısmında açık olarak ifadesini bulmuştur. Böyle bir esas ile Anayasa'mız Türk Devletine iç ve dış politikada bir yön göstermektedir. Tâkip edeceği politikanın istikametini çizmektedir. Yurtta barış

---

(1) Bk. A. Selçuk Özçelik: Anayasasının yorumlanması Konusunda, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XLI, Sayı 3-4, İstanbul 1976, sh. 41 - 60.

ilkesi ile, Türkiye'mizde Türk Milliyetçiliği şuurunu kuvvetlendirerek bu topraklar üzerinde yaşayan bütün insanların mensubu olmakla şeref duyduğu aynı milletin fertleri oldukları, kaderde ve kıvançta ortak Türk Milleti'nin fertleri arasındaki kardeşlik, millî birlik ve beraberlik, millî dayanışma halinde olmalarının temini, bunu bozacak her çeşit davranışların karşısında olmaları ve buna meydan vermemeleri, vukuu halinde önlenmesi için her çeşit çareye başvurmaları gerektiği esas ifade edilmek istenmiştir. Şüphesiz Anayasa'mızın dayandığı temel ilkeler arasında en önemlilerinden olarak hürriyet (özgürlük) prensibinin varlığı inkâr edilemez. Hürriyet çok değerli ve kutsal bir mefhumdur. Fakat bazı ard ve karanlık niyetlilerin maksatlı olarak, Anayasa'nın yorumunda, yazımızda belirtmek istediğimiz diğer ilkeleri unutarak veya unutmuş görünerek, sadece hürriyet mefhumuna sarılmaları, onu da yanlış anlamak, daha doğrusu anlatmak suretiyle, Anayasa'yı sırf bu açıdan yorumlama yoluna gitmeleri ve böylece hürriyeti, onun yorumunu ve uygulamasını Anayasa'nın ruhuna ve sistemine aykırı olarak Devleti, demokratik rejimi tahrip ve hattâ yok edecek mahiyette, hürriyetleri tahrip veya yok etme hürriyeti şeklinde anlatmaları yanlıştır. Doğru ve isabetli olmaktan uzaktır. Yurt içinde barış böyle bir yorum ile sağlanamaz. Bilâkis bundan son derece mahzurlu ve hattâ tehlikeli durumlar ortaya çıkar.

Cihanda sulh esasına gelince, Türk Milleti saldırgan, emperyalist bir devlet değildir. Diğer devletlerin istiklâllerine, varlıklarına hürmet eder. Ve Yeryüzünde devamlı barışın sağlanmasından yanadır. Fakat sadece böyle bir iyi niyetin varlığı Dünya sulhünün gerçekleşmesine yetmez. Bu esasın gerçekleşmesi için her devlet gibi Türk Devleti de kuvvetli olmak, kendisini her çeşit dış saldırılara karşı koruyabilecek, millî haysiyetini muhafaza edebilecek durumda olmak zorundadır. Böyle bir zorunluluk ta, Devletimizin modern askerî silâh, vasıta ve levazıma sahip olması, Ordumuzun disiplin, astın üste itaatı ve millî birlik şuru içinde her an gelişen modern harp usul ve tekniğini takip ederek diğer devletlerinkinden geri kalmamasına bağlıdır. Bu itibarla iktisadî kalkınmamızı zorlayıcı ve hattâ bir dereceye kadar engelleyici dahi olsa, milletçe sıkıntıya katlanarak millî savunmamız için gerekli fedakârlığı yapmamız, bundan asla kaçınmamamız lâzımdır. Ve bütün Türk hükûmetleri bu zarureti idrak ede-

rek gereken tedbir ve kararları almakta asla tereddüt göstermemektedirler. Ve göstermeyeceklerdir. Yaşamak, istiklâlimizi ve millî haysiyetimizi korumak için bundan başka çare yoktur. Hiçbir devletin yardım ve desteğine güvenmeksizin, sırf kendi millî gücümüzden ve şuurumuzdan ilham alarak, bir an evvel modern harp sanayiimizi kurmamız için gerekli teşebbüslere girişmemiz âcil bir zaruret olarak kendisini göstermektedir. Yetkililer bu zaruretin idraki içinde çalışmalarını sürdürmektedirler.

4 — Anayasa'mızın istinat ettiği ana ilkelere diğerleri de, millî birlik ruhu, Türk Milleti ve Türk Milliyetçiliği esaslarıdır.

Anayasa'mızın Başlangıç kısmında bu husus açıkça ifade edilmiştir. Gerçekten, Başlangıç kısmı aynen şöyledir :

«Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1970 Devrimini yapan Türk Milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve Milletimizi Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak;

«Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» ilkesinin, Millî Mücadele, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve topluluğun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasa'yı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder.»

Görülüyor ki, Başlangıç Kısmında açıkça, Türk Milleti, Türk Milliyetçiliği, Millî Birlik Ruhu, Millet Egemenliği, millî şuur ve

ülküler sözleri geçmektedir. Bu tâbirler, Anayasa'mıza hâkim ruhu açıkça göstermektedir.

Ayrıca Millet ve Milliyet ile ilgili tâbirler Anayasa'mızın şu maddelerinde geçmektedir: «Türkiye Devleti ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür.» (A. m. 3.); «Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletininindir.

Millet egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır..» (A. m. 4'); «Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir.» (A. m. 5).

Seyahat ve haberleşme hürriyetlerini sınırlayıcı faktörler arasında millî güvenlik zikredilmektedir. (A. m. 18.); keza Basın hürriyetini sınırlayıcı faktörler arasında millî güvenlik ile millî güvenliğin gerektirdiği gizlilik de yer almaktadır. (A. m. 22.).

5 — Bunlar gösteriyor ki, Anayasa'mız, esasında, millî bir karaktere sahiptir. Yani millet ve milliyet ilkeleri üzerine bina edilmiştir. Millet, millî şuur, milliyet, milliyetçilik gibi birbirini tamamlayan mefhumlar ve prensipler bir demet halinde bir araya gelerek Anayasa'mızın dayandığı, üzerine inşa edildiği temel ilkelere, temel sütunlardan birini teşkil eylemektedir.

Buna karşılık halk sözünü Anayasa'mız ancak bir iki yerde kullanmıştır. Halk, bilindiği gibi, milletin muayyen bir parçasıdır, kesitidir. Bir şehrin halkı, bir köyün halkı, bir kasaba halkı gibi. Ama bunların hepsinin üstünde ve hepsini kapsayan toplam ve bütün olarak Millet vardır; Milliyet şuru ve Milliyetçilik duygusu vardır ki bu, halk veya halkçılık gibi tâbirlerle ifade edilemez.

Gerçekten, bizim tesbit edebildiğimiz kadarı ile Anayasa'mızda «halk» (50) ve (52) nci maddelerde geçmektedir. Ellinci maddeye göre, «Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.»

52. nci maddeye göre ise, «Devlet halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır.»

Demek oluyor ki, Anayasa'mızın dayandığı temel prensiplerden bir de Millet, Milliyet, Milliyetçilik Duygusu, Türk Milliyetçiliği, Millî Birlik Ruhu, Millet Egemenliği, Millî Şuur ve ülküler, Millî Güvenlik tâbirlerinden ibaret bir demetin meydana getirdiği sütundur.

6 — Bunun gibi, Anayasa'nın istinat ettiği önemli ilkelere biri de, Sosyal Adalet'tir. Sosyal Adalet'i de yanlış yorumlayarak, Sosyalizm ile bir tutmak, onu Sosyalizm imiş gibi göstermek konusunda memleketimizde bazı gayretlerin sarfedildiği de gözden kaçmamaktadır. Halbuki, Sosyal Adalet başka şeydir, Sosyalizm başka şeydir. Bir ülkede Sosyal Adalet'in gerçekleşmesi veya mevcut olması, mutlaka Sosyalizm ile kaimdir, demek ilmi gerçeklere uygun düşmez. Sosyalizm'in mevcut olduğu ülkelerde sefalet ve adaletsizliklerin, özellikle sosyal adaletsizliğin hüküm sürdüğü günümüzün görünen gerçeklerindedir. Sosyalist ülkelerde sosyal adalet yahut refah geniş halk kitleleri, işçiler, çalışanlar, memurlar için değil, daha ziyade ve hattâ münhasıran sayıca azınlıkta bulunan parti mensupları ve onun üst kademelerini teşkil edenler ile Ordu mensupları, yani komutanlar, subaylar için mevcuttur. Bunun dışında kalan geniş halk yığınları âdeta sefalet içinde yüzmektedirler.

Buna karşılık, sosyalist olmayan, Karma Ekonomi sistemi ile idare edilen birçok ülkelerde, Sosyalizm'in adem-i mevcudiyetine rağmen, Sosyal Adalet pekalâ gerçekleşmiştir.

Sosyal Adalet, halkın çoğunluğunu teşkil eden orta halli tabakanın sefaletten kurtulup insanca yaşayabilecek asgarî bir ekonomik refah seviyesine erişmesini tazammun etmekte ve gerektirmektedir. Sosyal Adalet prensipi Anayasa'mızın Başlangıç kısmında, ikinci maddesinde, ifadesini bulduğu gibi, bu esas gerçekleştirilmek için, Siyâsî Tarihimizde bir yenilik olarak (35) nci den (53) ncüye kadar olan (bu madde dâhil) maddelerinde de sosyal haklar düzenlenmiştir.

Sosyal Adalet'i gerçekleştirmek için (41) nci maddenin ilk fıkrasında şöyle bir hüküm mevcuttur: «İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.»

Bu gayeleri gerçekleştirmek için aynı maddenin ikinci fıkrası Devlet'e şu vazifeyi yüklemektedir. «İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.»

Bunun gibi (48) nci madde Sosyal Adalet'in tamamlayıcı unsurlarından biri olan Sosyal Güvenliği sağlamak için Devlet'e vazife yüklemekte ve bunu şöyle ifade eylemektedir: «Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.»

Sosyal Adalet'in (41) nci maddedeki tarifinden, bunu gerçekleştirmek için güden (48) nci madde münderecatından, ve yukarıya zikrettiğimiz (35) nciden (53) e kadar olan maddelerden kolaylıkla anlaşılmaktadır ki, Sosyal Adalet başkadır, Sosyal Devlet başkadır, Sosyalizm ise tamamen başkadır. Bunların hepsini birbirine karıştırmak ve böylece Anayasa'mızın sosyalist bir anayasa olduğunu mâsum ve körpe dimağlara aşılamağa çalışmak, Anayasa'nın ilmî gerçeklere aykırı yorumlanmasından başka mânaya gelmez. Bu tür davranışların altında gizli ideolojik bazı sebebler yatmaktadır.

7 — (35) inci madde de Aile'nin korunmasından bahseder. Bu maddede, Aile'nin Türk Toplumunun temeli olduğu, Devlet'in ve diğer kamu tüzel kişilerinin, Aile'nin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilâtı kuracağı belirtilmektedir.

(36) nci madde, herkesin mülkiyet ve miras haklarına sahip olacağını; bu hakların ancak kamu yararı amacı ile, kanunla sınırlanabileceğini, mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağını belirtmiştir.

Otuz yedinci maddede Toprak Mülkiyeti ile ilgili hüküm vardır. Bu madde, Devletin toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan, yahut yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alacağını; kanunun bu amaçlarla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebileceğini; Devlet'in çiftçi-

nin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştıracağını; toprak dağıtımının, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğurmayacağını hükme bağlamıştır.

Otuz sekizinci madde Kamulaştırma'yı düzenlemiştir (39) ncu madde ise, kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüslerin, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebileceğini ifade etmektedir.

Kırkinci madde, Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti'ni tanzim etmiştir. Buna göre, herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Anayasa'mızın yorumunda yanlış yola sapmamak için, bu hükmü, yani herkesin dilediği alanda çalışma, sözleşme, özel teşebbüs kurma hürriyetlerini asla hatırdan çıkarmamak icab eder.

Bu hürriyetler ancak kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Hattâ Anayasa'mız ayrıca Devlete bir görev daha yüklemiştir. Bu görev de, özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara — Dikkat etmek lâzım!.. Sosyalist amaçlara değil!.. — uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınmasıdır.

Bundan başka Anayasa'mızın diğer maddelerinde çalışma ile ilgili hükümler yer almış bulunmaktadır. Bunlar da şöylece sıralanabilir :

Evvelâ (42) nci maddeye göre, çalışmak, herkesin hem hakkı, hem de ödevidir. Devlet çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için ittihaz edeceği sosyal, iktisadî ve mâlî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler. İşsizliği önleyici tedbirleri alır.

Angarya yasaktır.

Memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kırk üçüncü madde ile çalışma şartları kayıtlara bağlanmıştır. Burada işçilerin ağır, gayr-i insânî şartlar altında çalıştırıla-

mıyacağı; yani kimsenin yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmıyacağı; çocukların, gençlerin ve kadınların, çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı (44); ncü madde ile, her çalışanın Dinlenme Hakkı'na sahip bulunduğu; ücretli hafta ve bayram tatili ve ücretli yıllık izin hakkının kanunla düzenleneceği; (45) nci madde ile, Devlet'in, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alacağı, açıkça ifade edilmiştir. (46) ve (47) nci maddelerde ise, sosyalist ülkelerde mevcut bulunmayan ve kullanılması mümkün ve mutasavver olmayan Hür Sendika Kurma, Toplu Sözleşme ve Grev Hakları; (49) ncu madde ile Sağlık Hakkı tanzim olunmuştur. Bu sonuncu maddeye göre, Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Yine aynı madde Devlete, yoksul ve dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirler alması görevini yüklemiştir.

Ellinci madde Devlete, halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama görevini yüklemiştir. Madde hükmüne göre, ilköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburîdir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımı yapar. Ve yine Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Elli birinci madde Devlete, Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirlerin alınması; (52) nci madde ise, Devletin halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak arttırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek yolunda gerekli tedbirleri alması ödevlerini yüklemiştir.

8 — Bütün bu maddelerin tetkikinden çıkan ilmî ve gerçek sonuç şudur ki, bunlarla Anayasamız ülkemizde Sosyalizm'i değil, sosyal Adaleti gerçekleştirmek istemiştir. Fakat maalesef Ana-

yasa'mızın yanlış ve kusurlu yorumlanmasıyla, bu maddelerin mânası yanlış değerlendirilerek, yani hakikatte Sosyal Adaleti gerçekleştirmek amacı kamufle edilerek, Anayasamızın Sosyalist bir Devlet kurmayı öngördüğünü, sosyalizme açık olduğunu ifade ve iddia etmek ilmî gerçeklere, memleket ve millet menfaatlerine karşı çıkmak gibi hazin bir tablo meydana getirmektedir. Tekrar ifade edelim ki, Anayasa'mızın sosyalizm'e açık olduğu yorumu yersiz ve isabetsizdir. Doğru değildir. Sosyal Adalet ile Sosyalizm'i birbirine karıştıracak kadar bir garipliği ifade etmektedir.

9 — Bu hususta, sırası gelmişken, bir diğer noktaya daha işaret edelim. Yine yanlış bir yorumlama ile ve Anayasa'nın zikri geçen hükümleri, münferiden, daha doğrusu (53) ncü madde nazarı itibara alınmaksızın, bu son madde gözlerden saklanmak veya irak tutulmak suretiyle, Devletin sosyal adaleti gerçekleştirci bütün tedbirleri almakla mükellef olduğu; bunlardan birini veya birkaçını yerine getirmemesi halinde Anayasa'ya aykırı hareket etmiş, onu çiğnemiş durumda bulunduğu; binaenaleyh iktidarın bu, Anayasa'ya ters düşen davranışı ile suçlu duruma girdiği iddia edilerek mâsum ve genç, müdafaasız dimağlara Devlete, onu temsil edenlere, Devlet iktidarını ellerinde tutanlara karşı husumet hissi aşılama, ilmî gerçeklere aykırı olduğu gibi, Devlete, Millete ve rejime de zararlı sonuçlar doğurabilecek bir mâhiyet taşımaktadır.

Meseleyi biraz daha açıklamaya çalışalım: Anayasa'mızın (53) ncü maddesi, Devletin, (Anayasamızın) sosyal ve iktisadî haklar ve ödevlerinden bahseden (35-53 üncü maddelerinden ibaret bulunan) üçüncü Bölümünde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, bir şartın tahakkukuna bağlı tutmakta ve Devletin bunları ancak iktisadî gelişme ve mâlî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getireceğini açıkça belirtmiş bulunmaktadır.

Böyle bir durum karşısında, yani (53) ncü madde hükmü muvacehesinde, Devleti, bu ödevlerinden birini yerine getirmedi diye muaheze etmeye imkân yoktur. Zira, bütün bu sayılan ödevlerin hepsini birden yerine getirmek Devlet için imkânsızdır. Bunun mümkün olabilmesi, iktisadî gelişme ve mâlî kaynakların yeterli olabilmesine bağlıdır. Başka bir deyişle bu ödevler, yani

bu işlerin ifası ancak maddî, mâlî imkânlarla, yani para ile sağlanır. Devletin iktisadî gücü, mâlî imkânları yeterli olmazsa bunlardan bazılarının yerine getirilemeyeceği normal ve hattâ âşikârdır.

Bilindiği üzere Devletin başarmak ve yerine getirmekle mükellef olduğu görevleri (ödevleri) pek çoktur. Bunların hepsinin ifası mâlî imkânlarla, yani paraya dayanır. Devletin gelirleri de, az gelişmiş ve tabii kaynakları yeterli olmayan bir ülke durumundaki memleketimizde mahduttur. Bu mahdud gelirler çeşitli ihtiyaçlara, aralarında bir plân çerçevesinde öncelik sırası tanınmak suretiyle, sarfedilecektir. Millî Savunma, Millî Eğitim, sağlık hizmetleri, barajlar, yollar, alt yapı tesisleri, çok kâr getirmeyen bazı endüstri teşebbüsleri ve kamu hizmetlerinin yapılması ve yerine getirilmesi hep Devletin uhdesindedir. Bütün bunlara memur ve personel masrafları da eklenecek olursa, ekonomik gelişmemiz için gerekli tarım ve endüstri yatırımlarının hepsinin Devlet tarafından yapılabilmesine ve bunlardan sonra yani bunların yanında, Anayasa'mızın birinci kısmının üçüncü bölümünde yer alan ve (35) nciden (53) ncüye kadar olan maddelerde ifadesini bulan sosyal görevlerin hepsini Devletin yerine getirmesine imkân yoktur. Şüphesiz bunların hepsi Devletin görevleri ve fertler için Devletten istenecek naklar mâhiyetinde olmakla beraber, yukarıda zikredilen sebebler dolayısıyla aralarında öncelik bakımından ister istemez bir derecelenme yaparak bunlardan şimdilik bazılarını yerine getirme, diğer bazılarını da maddî ve mâlî imkânlar yeterli olduğu zaman ifa etme durumu mevcuttur. Ve bundan normal bir şey de yoktur.

Hal böyle iken, Anayasa'yı, (53) ncü maddeyi gözönünde tutmaksızın veya onu nazarlardan saklayarak, meselâ (42) nci madde gereğince, «Devlet işsizliği önleyici tedbirleri almalıdır, bu bir Anayasa hükmüdür. Halen çalışmayan, iş bulamayan kimseler vardır. Bu yüzden Devlet, yani iktidar Anayasayı ihlâl etmiştir ve ona ters düşmektedir» diye bir yorum yapmak hukukî ve ilmî açıdan doğru, âdil ve insafî bir yorum değildir. Böyle güdük bir yorum — kasıtlı olsun, kasıtsız olsun — netice itibariyle birçok insanları Devlete, yani onu temsil eden, nizamı sağlayan İktidara karşı hasmane bir tutum takınmaya sevkeder, Devletle pekçok vatandaşların arasının açılmasına yol açar ki çok tehlikelidir.

Yine meselâ, (48) nci maddeyi yorumlarken, «herkesi sosyal güvenlik hakkına sahip kılmak, herkese bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak, Devletin görevidir. Halen bu imkânlarla sahip olmayan pekçok vatandaşlarımız vardır. Bu duruma göre, «Devlet görevini yapmamaktadır. İktidarı ellerinde tutanlar, Anayasa'nın bu çok açık emrine muhalefet etmektedirler, Anayasa ihlâl edilmektedir» diye bir izah tarzı tutturmak, ve (53) ncü maddeyi hiç nazara almadan yorum yapmak aynı sakıncaları doğuran eksik ve tehlikeli bir yorum tarzıdır.

Yine meselâ, (49) ncu maddeyi, (53) ncü madde ile birlikte olmadan, Devletin herkese beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla mükellef olduğu, Devletin yoksul ve dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alması gerektiği, halen sağlık şartlarını haiz konuta sahip bulunmayan pekçok vatandaşlar olduğuna göre, Devlet bu görevi yerine getirmediği, yani herkese konut temin etmediği için Anayasa'ya ters düşmektedir, yani kabahatlidir, diye bir yorum yapmak, aynı şekilde yanlış ve vatandaşları Devlete, İktidara karşı haksız yere düşman edici tehlikeli bir izah tarzıdır.

Bunun gibi, meselâ, (50) nci maddeyi de, (53) ncü maddeden mücerret olarak, onu gözönünde bulundurmaksızın, halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak Devletin başta gelen ödevlerindedir, hükmünü, Devlet bütün lise mezunlarına Üniversite ve yüksek tahsil imkânı sağlamak zorunluğundadır, bunu yapmadığına göre, açıkça Anayasa'ya aykırı hareket etmekte, onu ihlâl eylemektedir, diye bir hükme varmak, aynı şekilde hukukî gerçeklere ters düşen yanlış ve eksik bir yorum tarzıdır. Yanlış ve eksik olduğu kadar büyük sayıda vatandaşları Devlete, toplumda nizami ve huzuru sağlayan İktidara karşı düşmanca duygular beslemesi sonucunu doğurabilecek kadar tehlikeli bir hareket tarzıdır. Bu itibarla, hukukçu olarak, bütün metinlerde olduğu gibi, Anayasa'nın herhangi bir maddesinin, herhangi bir hükmünün yorum ve izahında onun bütün maddelerini ve ruhunu gözönünde bulundurmak ve ona göre bir yorumda bulunmak zarureti vardır.

10 — Bu arada sırası gelmişken Anayasa'yı İhlâl Suçu ile

Anayasa'ya Aykırı Hareket, Anayasa'ya Aykırı Kanun yapma konularını da belirtmek gerekir.

Anayasa'yı ihlâl, bir suçtur. Türk Ceza Kanunu'nun (146) nci maddesinde ifadesini bulmuştur. Bu suç, zikri geçen maddenin birinci fıkrasında, «Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamını veya bir kısmını tagyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanun (Anayasa) ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkûm olur.» diye tarif ve ifade edilmiştir.

Görülüyor ki, Anayasayı İhlâl Suçunun tekevvün edebilmesi için, Anayasa'nın tamamını veya bir kısmını değiştirmek veya ortadan kaldırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ıskat etmeye yahut Büyük Millet Meclisi'ni vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs eylemek kâfi gelmektedir. Cebir hukukta maddî de olur, mânevî de olabilir. Şu hale nazaran suçun meydana gelmesi için Büyük Millet Meclisi'ni ıskata veya vazifesini görmekten men'e cebren teşebbüs, kifayet eylemektedir, yahut gereklidir. Bundan başka, ayrıca, böyle bir suç işlemeye teşvik veya suyu irtikâp kararını takivye ederek yahut fiil işlendikten sonra müzaheret ve muavenette bulunacağını vadeyleyerek, Türk Ceza Kanunu'nun (65) nci maddesinde gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca ve gerek birkaç kişi ile birlikte sözlü veya yazılı veya fiilî fesat çıkararak, yahut meydanlarda ve sokaklarda ve nâsın toplandığı mahallerde nutuk söyleyerek, yafta asarak veya neşriyat icra ederek Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamını veya bir kısmını tagyir ve tebdil veya ilgaya ve Türkiye Büyük Millet Meclisini ıskata yahut vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek te Anayasa'yı İhlâl Suçu olarak tarif edilmiştir. Bu hükümlerle, suça yukarıda belirtilen şekillerde iştirak asli iştirak olarak tanımlanmaktadır.

Zikri geçen suça, bunun dışındaki iştirak hallerinde, fer'î şerikler hakkında beş seneden onbeş seneye öadar ağır ağır hapis ve kamu hizmetlerinden devamlı olarak memnuiyet cezası hükümlenir.

Ancak bu sayılan haller dışında, Anayasa'ya riayet etmemenin, T.C.K. nun (146) nci maddesinde belirtilen suç ile uzaktan veya yakından herhangi bir alâkası yoktur. Meselâ bir milletve-

kilinin Anayasa'ya aykırı bir kanunun kabulü için oy vermesi Anayasa'yı ihlâl değil, Anayasa'ya aykırı bir harekettir. Bunun cezaî bir müeyyide ile herhangi bir ilgisi yoktur.

Kaldı ki, Anayasa'nın Yasama Dokunulmazlığı'nı düzenleyen (79) ncu maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamıyacaklarını, açıkça beyan eylemiştir.

11 — Anayasa'mızın dayandığı diğer bir ilke de, Demokratik Hukuk Devleti Prensiptir. Demokratik Hukuk Devleti, hürriyet, millî irade esasına dayanır ve millî iradenin hür bir şekilde tecessüsü ile meydana gelir. Başta Anayasa olmak üzere, kanunlara, yürürlükteki hukuk kaidelerine herkesin istisnasız bir şekilde uymasını icabettirir. Türkiye'deki bir kısım vatandaşların bunlara uyup ta diğerleri için riayet etmemek imtiyazının, böyle bir rejimde yeri yoktur. Şu halde en yüksek makamı işgal eden devlet memurundan, köydeki kır korucusu, dağdaki çobana, en ufak kasabadaki bir posta müvezzine varıncaya kadar herkes, istisnasız, yürürlükteki kanunlara ve hukuk kaidelerine uygun hareket etmek zorundadır. Böyle bir rejimde, meselâ, Anayasa Mahkemesi, «Benim kararlarımı hiçbir merci kontrol edemez. Anayasa'nın (132) nci maddesinin birinci fıkrasına göre hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar, binaenaleyh ben de bağımsızım, istediğim gibi, hattâ Anayasa'ya aykırı da olsa, karar verebilirim; Meclisin çıkardığı herhangi bir kanunu, istersem, bana tanınmış olan imkânlardan yararlanmak suretiyle, hattâ Anayasaya ters düşmek suretiyle dahi, iptal edebilir ve yasama organını bu suretle vesayetim altına alabilirim. Anayasa'nın (5) nci maddesinde ifadesini bulan (Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez) hükümüne aykırı da olsa, Meclis iradesine karşı çıkıp, ona aykırı olarak kendimi Kanun Koyucu yerine koyabilirim.» zihniyeti ile hareket ederek Anayasa'nın kendisi için çizdiği yetki alanı dışına taşamaz. Kendisini yasama organı yerine ikame edemez. Edememesi lâzımdır. Aksine davranış, Anayasa'mızın temel ilkelerinden biri olan Demokratik Hukuk Devleti esasına ters düşer.

12 — Bunun gibi, Yasama Organı (Türkiye Büyük Millet Mec-

lisi) nin de kendisini bağlayan Anayasa hükümlerine uygun hareket etmesi, ona aykırı kanunlar çıkarmaması, ona ters düşen davranış içine girmemesi lâzımdır. Yürütme Organının (Hükümetin) ve yargı organı mahkemelerin de Anayasa'nın sekizinci, yüzyirmi beşinci ve yüz otuz ikinci maddelerine göre, başta Anayasa olmak üzere, yürürlükteki kanunlara ve hukuk kaidelerine uygun hareket etmek mecburiyeti bahis konusudur. Böyle bir mecburiyet, Demokratik Hukuk Devletinin başlıca vasfıdır.

13 — Anayasa'mızın dayandığı diğer ilke de, Millet'in ege-menliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, kullanması esasıdır. (Anayasa m. 4, fıkra 2.) Bu, çok önemlidir. Anayasa'mız ege-menlik mefhumuna dahil bulunan yetkilerden hangilerinin hangi organ tarafından kullanılacağını açıkça belirtmiştir. Şöyle ki, Yasama Yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılır. Bu yetki devredilemez. (Anayasa: m. 5.) Ancak bu kaideye 1971 tâdilâtında bir istisna konmuştur. (64) ncü maddeye, 1488 sayılı Kanun ile eklenen bir hükümlerle, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, kanunla belli konularda, Bakanlar Kurulu'na Kanun Hükmünde Kararname'ler çıkarma yetkisi verebileceği hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır.

Bu kararnameler, Resmî Gazete'de yayınlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, Kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih gösterilebilir. Kararnameler Resmî Gazete'de yayınladıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur.

Yetki Kanunları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan kararnameler, Anayasa'nın ve yasama meclisleri içtüzüklerinin kanunların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre, ancak, komisyonlarda ve genel kurullarda diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır.

Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak yetkisi su-i istimal edilmeğe pek müsait olduğundan böyle bir müeyyide (hüküm) konulması zarurî görülmüştür. Yani bunların ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından karara bağlanması şartı konmuştur. Daha başka bir ifade ile, bu kararnamelerin yasama meclis-

lerince kanun değil, kanunların görüşülmesinde riayeti gerekli kurallara uymak suretiyle alacakları bir KARAR ile, karar şeklindeki bir tasarrufla tasdik edilmesi gerekir. Bunun KANUN şeklinde bir tasarruf ile tasdik edileceğini, Anayasa'mız kasetmemiştir. Etseydi, KANUN ile karara bağlanacağını açıkça ifade etmesi gerekirdi.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince — kanun ile değil, karar ile — reddedilen kararnameler — Anayasa metnindeki tâbirle — *bu kararın* Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar.

Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Her husus kanun hükmünde kararname ile tanzim edilemez. Şöyle ki, Anayasa'nın birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetler ile dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler, kanun hükmünde kararname ile düzenlenemez.

Ayrıca Anayasanın (64) ncü maddesinin son cümlesi, «Anayasa Mahkemesi, bu kararnamelerin Anayasaya uygunluğunu da denetler» diyerek, sadece kanun hükmündeki kararnamelerin Anayasaya uygunluğunu denetleyebileceğini, mezkûr kararnameyi tasdik veya reddeden Meclis tasarrufunun — kaldı ki bu tasarrufun bir kanun değil, bir karar olması lâzımdır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararları ise Anayasa Mahkemesinin denetimine tâbi değildir — Anayasaya uygunluğunu ise kontrol edemeyeceğini, hiçbir şüpheye meydan vermiyecek şekilde, belirtmiştir.

Demek oluyor ki, esas itibariyle yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin olup, yukarıki istisna dışında bu yetki devredilemez.

14 — Yürütme görevi ise, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanını ve Bakanlar Kurulu, yani Yürütme Organını tarafından yerine getirilir. (Anayasa: m. 6.)

Yargı yetkisi ise, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. (Anayasa: m. 7.) Buradaki «Mahkemelerin Bağımsız-

lığı» sözünden hareketle yargı organlarının sorumsuzca, yani Anayasayı ve kanunun nazar-ı dikkate almaksızın, diledikleri gibi karar verebileceklerini, bağımsız olmaları dolayısıyla onların hiçbir şekilde denetime tâbi olmayacakları yorumu yapılamaz. Böyle bir yorum tarzı kat'iyen doğru değildir. Zira, Anayasanın (8) nci maddesine göre, Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve hattâ kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Evveleminde mahkemeler karar verirken Anayasa hükümlerine uymak zorundadırlar. İkinci olarak, (132) nci maddeye göre, hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar, ama, onları, karar verirken sınırlayan kaideler vardır. Hâkimler ancak bu esaslara uymak şartıyla bağımsızdırlar. Uymak zorunda oldukları kurallar ise, Anayasa, kanunlar ve hukuktur. Ayrıca vicdanları ile de bağlıdırlar. Hâkimlerin bağımsızlığı, sadece Yürütme Organına, yani siyasî iktidara karşı, onun siyasî tesir ve tazyiki altında kalmaksızın, serbestçe karar verebilmelerini sağlamak için, kendilerine verilmiştir. Bağımsızlığı ancak ve ancak Yürütme Organı'na karşı, siyasî tesir ve tazyik altında kalmama şeklinde yorumlamak zarureti vardır.

Bu itibarla gerek yasama, gerek yürütme ve gerek yargı organları, yetkileri ve yetki alanları ayrı olmakla beraber, evveleminde Anayasa'ya bağlıdırlar. Yürütme ve yargı organları da, bundan başka, yürürlükteki kanunlara ve hukuk kaidelerine uygun hareket etmek mecburiyetindedirler.

15 — Anayasa'mızın dayandığı diğer ilke de, Egemenliğin kullanılmasının, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamıyacağıdır. (Anayasa: m. 4, fıkra: 3). Bu esasa Anayasamızın kişi, zümre veya sınıf hâkimiyetini reddettiği, belirli bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü temin ve tesis eden bir hâkimiyetin asla kurulamıyacağı, özellikle Anayasamızın, bazı çevrelerin asılsız ve maksatlı olarak ifade ettikleri gibi, muayyen bir sınıfın diğer sınıfları ezerek veya hâkimiyeti altına alarak bir sınıf diktasını kuramıyacağını beyan eylediği açıkça ifade edilmektedir. Anayasamızın ruhundan ve sisteminden anlaşıldığına göre, muayyen bir sınıf, bir tek sınıf yoktur. Ne kadar sınıf ve zümre varsa hepsini bir bütün halinde ihata eden tek bir topluluk (Millet), Türk Milleti vardır. Meselâ münhasıran İşçi Sınıfının iktidara getirilmesini ve Devleti idare etmesini amaçlayan bir partinin kurulabilmesi veya faaliyetini sürdürebilmesi kanaa-

tımızca hukuk dışıdır. Evvelâ, Anayasa'mızın (4) ncü maddesinin üçüncü fıkrasına aykırıdır. İkinci olarak, böyle bir iddia ile iktidara gelmek isteyen partinin maksadı ve programı, Devletin Milleti ile bölünmezliği esasına aykırıdır. Anayasa'mızın (57) nci maddesinin birinci fıkrasına göre, siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri muhtelif esaslara, bu arada Devletin Ulkesi ve Milleti ile Bölünmezliği temel ilkesine uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır. Siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkeme'sinde bakılır. Kapatma kararı ancak bu Mahkemece verilir. (Anayasa: m. 57, son fıkra.)

16 — Bunun tamamlayıcısı mâhiyette Anayasa'mızın dayandığı bir diğer temel prensip te, hiçbir kimsenin kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisini kullanamayacağıdır. (Anayasa: m. 4, son fıkra.) Binaenaleyh hiçbir şahıs, Anayasa'ya göre, Anayasa'da belirtilen usuller dışında, zorla, zorbalıkla, Devlet yetkisine tesahüp edemez. Ezcümle, Millet tarafından, yürürlükteki kanunlara uygun olarak seçilmeden yasama yetkisini kullanamaz, onun yerini alamaz. Anayasa'nın (6) ve doksan beşten yüz on birinciye kadar olan maddelerine aykırı şekilde bu maddelerde belirtilen ve düzenlenen yetkileri gasbedemez. Ederse hukuk dışı, gayr-i meşru bir duruma girer. Aynı şekilde yüz otuz ikiden yüz elli ikinciye kadar olan maddelerde düzenlenen yetkileri de hiç kimse, bu maddelere aykırı olarak, tesahüp edip onları kullanamaz. Keza, mezkûr maddelere göre düzenlenen yetkilere sahip olanlar, onları kullanırlarken de, Anayasa'nın bunların kullanılması konusunda vazetmiş olduğu kaidelere uygun hareket etmek, bu bakımdan Anayasa'yı ihlâl etmemek zorunluğundadırlar. (Anayasa: m. 8, fıkra: 2.) İhlâl ederlerse Anayasa'ya ters düşmüş, ve izahına çalıştığımız prensipe aykırı hareket etmiş bir duruma girmiş olurlar. Hukukî meşruiyetlerini za'fa uğratırlar ve hattâ kaybetmiş duruma girebilirler.

17 — Bu yazımızla Anayasa'mızın yorumu konusunda bazı hususlara işaretle yetinmiş bulunmaktayız. Şüphesiz, Anayasa'mızın bu açıdan değerlendirilebilecek daha birçok hükümleri vardır. Yahut, başka bir deyişle, Anayasanın herhangi bir hükümünü yorumlarken, mücerret o maddede değil, Anayasa'nın bütün sistemini, ruhunu, yani diğer maddelerini de nazara alarak,

birlikte değerlendirmek ve ona göre yorum yapmak, gerek ilmi açıdan, gerek memleket gerçekleri ve gerek millî menfaatler yönünden, daha isabetli, başka bir deyişle, tek doğru ve isabetli usul olarak vasıflandırılmak lâzımdır.